

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 79 Ağustos 2021 & Volume: 14 Issue: 79 August 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KİLİS'TE ZEYTİN TARIMI

OLIVE AGRICULTURE IN KİLİS

Selahattin ÇELİK*
Perihan CİN**

ÖZET

Sıcak ve yarı kurak iklim bölgelerinde en iyi yetişme imkânı bulan zeytin bitkisi, çok eski tarihlerden beri insanın yaşamında önemli yeri olan bir meyvedir. Zeytin ağacının bilinen ilk ağaç olduğu ve zeytin yetiştiriciliğinin de ilk insanlarla başladığı çeşitli kaynaklarda ifade edilmektedir. Bir Akdeniz iklim bitkisi olan zeytin Akdeniz'e kıyısı olan bütün ülkelerde yaygın olarak üretilmektedir. Türkiye de dünyanın sayılı zeytin üreticisi ülkeleri arasında bulunmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümünde yer alan Kilis ili, bölge içinde Akdeniz iklimi etkisinin en fazla görüldüğu yörelerden biridir. Enlem olarak da en güneyde yer alması ve ekolojik şartların zeytin yetişmesine uygun olmasından dolayı bölgenin en önemli zeytin üretim sahası olmuştur. Üzüm ve Antepfıstığı gibi tarımsal faaliyetlerin de yapıldığı Kilis'te en önemli zirai geçim kaynağı zeytinciliktir. Çoğu zeytinyağı üretiminde kullanılan zeytinin az bir miktarı sofralık olarak tüketilmektedir.

Bu çalışmamızda Kilis'te doğal ve beşeri çevre şartlarının zeytin tarımına etkisi, zeytin tarımı alanlarının dağılışı, bakımı, hasadı ve işlenmesi açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca zeytinin insanın beslenme ve ekonomik hayatındaki etkinliği ve küçük bir nüfus ve yüzölçümüne sahip olan Kilis ilimizdeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Literatür taraması ile başlayan çalışma gözlem, karşılaştırma, fotoğraf ve istatistiki veriler gibi yöntem ve tekniklerden yararlanılarak konu zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kilis, Ekonomik Coğrafya, Tarım, Zeytincilik.

Abstract

Olive plant, which finds the best opportunity to grow in hot and semi-arid climatic regions, is a fruit that has an important place in human life since ancient times. It is stated in various sources that the olive tree is the first known tree and that olive cultivation started with the first humans. Olive, a Mediterranean climate plant, is widely produced in all countries on the Mediterranean coast. Turkey is well situated among the world's leading olive producing countries

Kilis province, located in the Middle Euphrates part of the Southeastern Anatolia Region, is one of the regions in the region where the influence of the Mediterranean climate is seen the most. It has become the most important olive production area in the region due to its location in the south in terms of latitude and its ecological conditions are suitable for olive cultivation. In Kilis, where agricultural activities such as grapes and pistachios are also carried out, the most important agricultural livelihood is olive cultivation. Most of the olives used in olive oil production are consumed as table olives.

In this study, we tried to explain the effect of natural and human environmental conditions on olive agriculture, the distribution, maintenance, harvesting and processing of olive cultivation areas in Kilis. In addition, the effectiveness of olives in human nutrition and economic life and its place and importance in Kilis province, which has a small population and area, have been emphasized. The study, which started with the literature review, was tried to enrich the subject by using methods and techniques such as observation, comparison, photography and statistical data.

Keywords: Kilis, Economic Geography, Agriculture, Olive Growing.

*Dr. Öğr. Üyesi SELAHATTİN ÇELİK, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, selahattincelik@kilis.edu.tr
Kilis/TÜRKİYE, ORCID NO:0000-0003-2528-8859

*Perihan CİN, perihancin27@gmail.com Kilis/TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-9136-2063

1. Giriş

Temel besin maddelerinden olan zeytin kutsal kitaplarda adı geçen ve mübarek olarak kabul edilen zeytin ağacının meyvesidir. Başta kahvaltılık olmak üzere çeşitli alanların ve özellikle de zeytinyağı üretiminin ana maddesi olan zeytin, çok eski tarihlerden beri bilinmekte ve insanların beslenmesinde ana katkı maddesi olarak kullanılmaktadır. “Ölmez Ağacı” olarak da bilinen zeytin ağacı meyvesinden yağına, odunundan yaprağına ve çekirdeğinden küspesine kadar tümüyle değerlendirilen bir bitkidir.

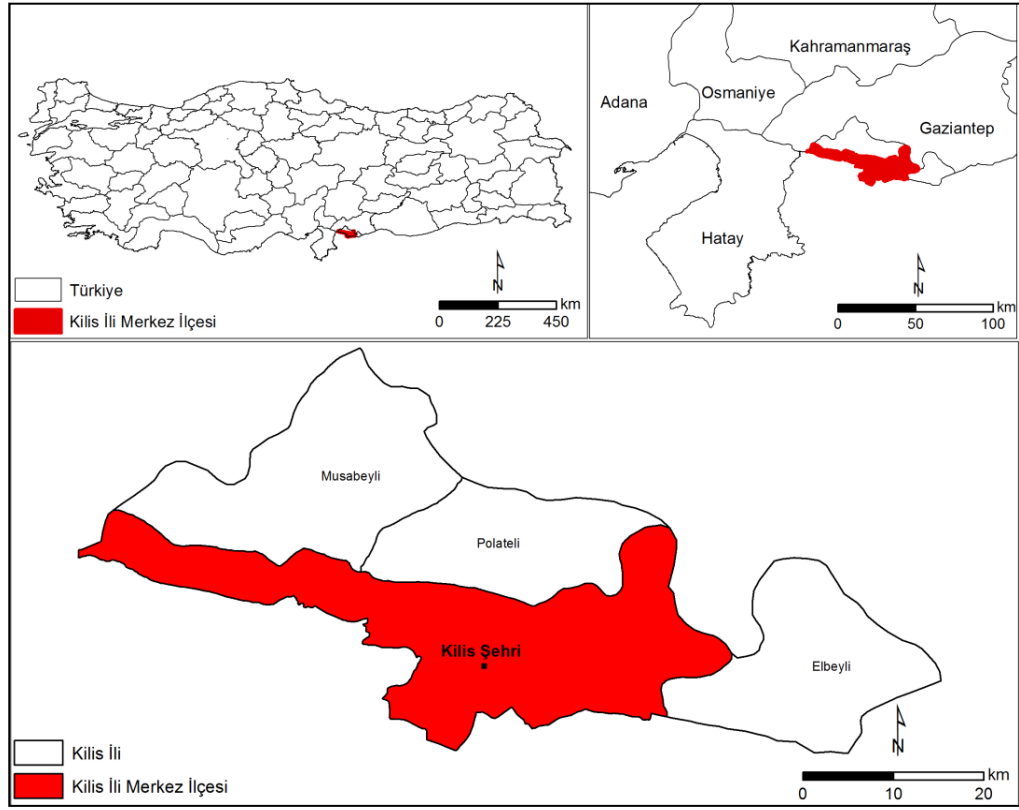
Zeytin ağacı, tabak, kaşık, çatal, masa, tesbih, bilezik, kolye gibi eşyaların yapımında; yakacak odun olarak, sofralarda besin maddesi olarak, yemeklerde zeytinyağı olarak, tıp alanında ilaç, temizlik alanında sabun, küspesinden gübre ya da yakacak olarak ve sanayide kozmetik alanında kullanılır. Kısaca tüm öğeleriyle değerli olan ve her kısmı bir şekilde değerlendirilen zeytin ağacı; süs eşyasından yakacak oduna, hastalıklara karşı ilaç olarak kullanımından kozmetiğe, besin maddesinden hayvan yemine kadar her alanda kullanılmaktadır. Zeytin ağacı, akıl ve zaferin; zeytin dalı, barışın ve güvenliğin; zeytinyağı da saflık ve sadeliğin sembolü olmuştur (yumurtaliekmek.com)

Yapılan arkeolojik kazılar sonucu zeytinle ilgili olarak gün yüzüne çıkarılan buluntular zeytinin bilinen yazılı tarihini MÖ 6 binlere gittiğini ortaya çıkarmıştır. Zeytin ağacının (*Olea Europea L.*) ilk defa MÖ 3000’lerde Suriye’de hayat süren Samiler tarafından yetiştirildiği ve yağının ticari amaçla kullanıldığı ileri sürülmektedir. Günümüzde dünyada 10 milyon hektarlık bir alanda yetiştirilen zeytin, 800 milyondan fazla popülasyona sahip bir bitki olup % 98’i Akdeniz çevresindeki ülkelerde yer almaktadır. Bu oranın da % 11’i Türkiye’dedir. Türkiye, zeytinin anavatanından biri olarak kabul edilir (Çavuşoğlu ve Çakır, 1988, 1). Zeytinin anavatanının Mardin, Hatay arası ile Suriye ve Filistin’in batı kıyılarını içine alan ve Yukarı Mezopotamya olarak adlandırılan bölgenin olduğunu, zeytin hakkında araştırmaları olan Rallo ve arkadaşları tarafından da kabul edilmektedir. Zeytinle ilgili olarak son yıllarda Hatay-Kahramanmaraş-Mardin hattında zeytinin en alt türüne rastlanması bu iddiayı kuvvetlendirmektedir. Bu nedenle zeytinin, anavatanı olarak kabul edilen Yukarı Mezopotamya’dan Batı Anadolu’ya oradan da Ege adaları üzerinden Yunanistan’a ve diğer Akdeniz’e kıyısı olan Avrupa ülkelerine yayıldığı; diğer bir koldan da Mısır üzerinden Akdeniz’e kıyısı olan Kuzey Afrika ülkelerine yayıldığı görüşü akla yatkın görülmektedir.

Türkiye zeytin bitkisi bakımından hem miktar hem de tür bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Ancak zeytin üreten ülkelerle, özellikle de Akdeniz’e kıyısı olan Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında alınan verimin daha düşük olduğu görülür. Bu olumsuzluğu gidermek için zeytini tarımının en iyi yetiştirebileceği ekolojik şartlar tespit edilerek entansif yöntemlerle yapılması gerekmektedir.

Türkiye’nin tüm kıyı bölgeleri ve güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde zeytin tarımı yapılabilmektedir. Ülkede zeytin üretimin yapıldığı illerin sayısı 35’i bulmaktadır. Zeytin üretimi gerçekleşen illerin içinde önemli bir yere sahip olan yerlerden biri de Kilis’tir. Türkiye’nin ekolojik bölgeleri arasında Akdeniz iklimi ve karasal iklimin geçiş kuşağına giren “Güneydoğu Anadolu Geçiş Kuşağı” içinde yer alan Kilis, bu bölgede zeytin tarımının en çok yapıldığı yerlerin başında gelir. Bu bağlamda Gaziantep civarı, Kilis ve Nizip’te zeytin ve Antepfıstığı üretimi ayrı bir önem taşır (Atalay, 2007, 417).

Çalışma alanımız tarih ve kültür kenti Kilis, Güneydoğu Anadolu, Akdeniz Bölgeleri ile Suriye arasındaki sınırda yer almaktadır. Gaziantep Platosunun güneybatı kesiminde, Acar Dağı’nın güne eteklerinde yer alan Kilis, bağları, zeytinlikleri, Antep fıstığı ve tahıl ürünleriyle öne çıkan bir ilimizdir. (Tarih ve Kültür Kenti Kilis: 3). Kilis, son yıllarda il olmuş, nüfusu 130 bin civarında ve nüfusundan fazla Suriyeli mülteci nüfusu barındırmaktadır.

Harita 1: Kilis ili lokasyon haritası

Nüfusu ve yüzölçümü itibarıyla en küçük illerimizden biridir 1521 kilometrekarelik bir alana sahip olan Kilis'in kuzey ve doğusunda Gaziantep, batısında İslahiye İlçesi ve Sof Dağı, güneyinde Suriye yer almaktadır. Suriye ile olan sınır uzunluğu 111 km'dir. Ortalama 680 m yükseltideki toprakları 36.45 ve 37.45 kuzey enlemleri ile 36.45 ve 37.00 doğu boylamları arasında yer alır

En eski yerleşmelerin yer aldığı Mezopotamya'nın kuzey batısında yer alan Kilis, Asya'dan gelip batıya ve Akdeniz sahillerine, güneyde Mezopotamya'dan gelip Karadeniz sahillerine ulaşan önemli yollar üzerinde bulunmaktadır. Kilis, kısa bir süre önce Gaziantep'e bağlı, Suriye sınırda bir ilçe idi. 06.06.1995 tarihinde il statüsüne geçirilerek Türkiye Cumhuriyeti'nin 79. İli olmuştur. Kilis yerleşme tarihi MÖ 3000'lere dayanan, oldukça zengin turizm potansiyeline sahip bir ilimizdir. "Kilis" isminin "Cyrrihus" kelimesinden geldiği, bugün de "Kilis" olarak anıldığı bu sözcüğün "düz, perhahlanmış" manasına geldiği belirtilmektedir (Hitti, 2011, 292). Kilis'in coğrafi şartlarının yaşamaya oldukça elverişli olması, buralarda egemenlik süren güçlü devletlerin ilgisini çekmiş, Makedonyalı İskender, İran Kralı Dara (Daryüs) gibi ünlü kralların mücadeleleri bu alanlarda yoğunlaşmıştır (Cumhuriyet'in 75. Yılında Kilis, 26). Merkez, Musabeyli, Polateli ve Elbeyli olmak üzere 4 tane ilçesi vardır.

2. Zeytin Ağacı ve Zeytinin Özellikleri

Zeytin ağacı, alçak ve sıcak yörelerde yaşam imkânı bulan, ancak yükseltisi 1000 m'yi geçen arazilerde de vejetasyon hayatını sürdürebilen bir bitki türüdür. Bu ağacın optimum yaşam alanı ise Akdeniz ikliminin görüldüğü 400 m'ye kadar olan yükselti basamaklarıdır. Suyu seven ancak kuraklığa karşı da son derece dayanıklı olan kserofit özelliklere sahiptir. Bu nedenle yarı kurak Akdeniz iklimine uyum sağlayan bir ağaçtır.

Zeytin ağacı, meyvesinden çıkarılan zeytinyağı nedeniyle değerinin bir kat daha arttığı, beslenme ve ekonomik olarak insan hayatında son derece önemli bir yere sahip bir bitkidir. Kurallara uygun olarak dikilen ve bakımı yapılan fidanlar birkaç yıl içinde meyve verir hale gelir. Zeytin ağacının olgunluk ve tam verimli bir hale gelmesi için 20 yıl beklemek lazımdır. Bu aşamadan sonra zeytin ağacının verimi giderek artar. Zeytin

ağacının olgunluk ve tam verim zamanı 35-150 yılki zaman aralığıdır. Zeytin ağacının özelliklerinden biri de çok uzun süre yaşamasıdır. Bin yılları deviren anıt zeytin ağaçları tespit edilmiştir.

Kilis'te çok sayıda asırlık zeytin ağacı bulunmaktadır. Bu yaşlı ağaçların tespit edilerek kimliklendirilmesi ve Anıtlar Kurulu'na tescilinin yaptırılması gerekir. Zeytin ağaçlarının bu uzun yaşam süresi, zeytin üreticisi halkın kültür ve edebiyatına da yansımıştır. "Biz gideriz, zeytin kalır" terimi Kilis'te kullanılan ve atasözü haline gelen bir deyim haline gelmiştir.

Resim 1: Yaşlı bir zeytin ağacı.

Zeytin ağacı yüzlerce yıl yaşayabilen oldukça uzun ömürlü bir bitki türüdür. Zeytin ağacının çok uzun yaşam sırrı, yapraklarındaki oleuropein maddesinde gizlidir. Bu madde zeytin ağaçlarını hastalık ve zararlılardan korur. Ayrıca yapraklarından çıkan kalsiyum elenolaten maddesi, zararlı virüs, bakteri ve mantarları yok eder. Zeytin ağacı, bir sene bol ürün verirken bir sonraki sene az ürün verme özelliğine sahiptir. Buna periyodisite denir (yumurtaliekmek.com/zeytin). Bu durum, halk arasında var yılı ve yok yılı olarak adlandırılır.

Bir kültür bitkisi olarak tohumu ekilmeden, başka sebeplerden dolayı kendiliğinden yetişen zeytine; yabani zeytin veya delice (oleaster) denir. Köylülerin dağdaki deli zeytini sıkıp çıkardıkları ve ilaç gibi kullandıkları yağa da "çoral" denir. Delice, aşılanıp-ıslah edilerek, kültür bitkisine (sativa) dönüştürülüp, daha verimli bir hale getirilebilir. Fidandan, dikme olarak yetiştirilen zeytin ağacı, kazık kök yapmaz ve çabuk yıkılır. Oysa dağda, tohumdan üreyen zeytin ağacı kazık köklü olup yerinden kolay sökülmez. Zeytin ağacının en büyük düşmanı, dondur ve -12°C'de kurur. Zeytin ağacına, fakir toprakların zengin ağacı denir. Sulanunca verimi artar. Su yetersiz olunca da, ufak-buruşuk tane verir. Zeytin ağacı, yayla ve tepelerde iyi gelişir ve bol ürün verir. Böyle yerlerde, yağ oranı da yüksek olur. Sofralık zeytin çeşitleri için düzlük yerler, daha uygundur (gemlikhaber.com).

Her zaman yeşil kalan uzun bir ömre sahip olan zeytin ağacı, kuraklığa karşı çok dirençli olup çorak topraklarda da yetişebilmektedir. Ancak üretim potansiyeli; iklim, toprak, su ve besin maddeleri ile bitki sağlığı koşulları gibi çevresel uyum ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasına bağlıdır. Gelişim ve çevresel sürdürülebilirlik açısından en iyi sonuçları elde etmek için bu faktörlerin tümü, modern zeytin yetiştiriciliğinde dikkate alınmalı ve uygun hale getirilmelidir (Ecolive Organik Zeytinyağı Üretimi İçin Eğitim Semineri).

Resim 2: Zeytin ağacı dalındaki yeşil zeytinler zamanla kararır.

Sofralık zeytinler, tam olgunluk zamanında hasat edilmelidir. Hasat, yeşil zeytinlerde zeytin rengi yeşilden açık yeşil renge döndüğü zaman yapılır. Önce iri zeytinler toplanır, daha sonra irileşenler zaman içerisinde toplanır. Siyah sofralık zeytinlerin hasadı, tanenin iyice siyahlaştığı; et kısmında menekşe mor renk almağa başladığı zaman ve tane buruşmadan yapılır. Zeytin tanesinin bir ucundan basıldığında diğer ucundan çekirdeğin çıkması, hasat zamanının geldiğini gösterir.

Kahverengi, bordo veya çok koyu olmayan siyah renk, zeytinin doğal olarak fermente edilip, tatlandırılmış zeytin olduğunu gösterir. Sofralık zeytin, yüksek oranda yağ içerdiğinden, kalori ve biyolojik değeri oldukça yüksek bir gıda maddesidir. Sindirimde önem taşıyan ham selüloz miktarı dengelidir. Kalsiyum, magnezyum, potasyum, sodyum, demir, bakır gibi mineralleri yeterince içermektedir. Zeytinin rengi, kahvemsiflatundan, siyaha kadar değişir. Zeytin, kendisini Güneş'ten korumak için daha çok yağ üretir. Bundan dolayı güneş ışığının fazla olduğu bölgelerdeki zeytinler daha yağlı olur (www.gemlikzeytini.gen.tr).

Resim 3: Zeytin meyvesi ve yaprağı.

3. Kutsal Kitaplarda Zeytin

Zeytin, kutsal kitaplarda adından bahsedilen 5 meyveden biridir. Zeytin ve zeytinyağından tüm kutsal kitaplarda bahsedilir. Kutsal kitaplarda adı geçen diğer meyveler nar, incir, üzüm ve hurmadır. Bu meyveler Tevrat ve İncil de 140 kez, Kuran-ı Kerim’de 4 Surede 6 kez geçmektedir.

Eski Mısır’da zeytinle ilgili bilgiler şöyledir:

Mısırlılar 6.000 yıl önce evlilik tanrıçası İsis’in Mısır’da zeytini dikmeyi, budamayı, işlemeyi, yetiştirmeyi öğrettiğine inanırlardı. Firavun III. Ramses’in Güneş Tanrısı Ra için yaptırmış olduğu tapınağın aydınlatılmasında ışık kaynağı olarak kullanılacak zeytinyağı için, özel zeytinlikler kurdurduğu bilinmektedir. Güneş Tanrısı Ra’ya, aydınlanmanın simgesi zeytin dallarını sunan III. Ramses (M.Ö. 1198-1166), sözlerle dile getirmiştir: “Senin şehrin Heliopolis’i zeytin ağaçlarıyla süsledim. O zeytin ağaçları ki, meyvelerinden halis zeytinyağı elde edilir. Bu zeytinyağı, senin tapınağını aydınlatan kandilleri besleyen yağdır.” Ayrıca Mısırlıların duvar resimlerinde henüz 19 yaşındayken ölen firavun Tutankamon’un (M.Ö.1354-1346) zeytin dallarından örülmüş adalet tacı giydiği, firavun mumyalarının boyunlarında zeytin dallarından kolyeler olduğu bilinmektedir

Eski Mısır’da Heliopolis’teki Tanrı Ra Tapınağı’nda bulunan ve 2.Ramses zamanında (M.Ö. 1197-1165) ait bir yazıttan da anlaşıldığı gibi zeytin ağaçlıkları Yeni İmparatorluk döneminde yaygınlaşmıştı. Bu yazıtta göre şehir civarındaki zeytinliklerden saf yağ elde edildiği ve kutsal saraydaki lambaları yakmak için kullanılan bir yağın Mısır’daki en iyi kalite yağ olduğu belirtilmekteydi

Eski Yunan Kültüründe (Mitolojik çağlarda) Zeytinden şöyle bahsedilir:

En büyük Tanrı Zeus kendisine en güzel hediye getirene yeni kuracağı şehrin hükümdarlığını/koruyuculuğunu vereceğini söyler bir yarışma başlatır. Denizlerin, depremlerin ve fırtınaların Tanrısı Poseidon, mızrağını yere vurur tüm dünyayı gezebilecek ve savaşlar kazanacak bir at yaratır Zeus’a hediye eder

Bilgeliğin Tanrıçası Athena ise mızrağını yere vurur, zeytini yaratır. Zeytin yapraklarının üzerindeki çizgilerin bu mızrağı simgelediğine inanılır. Ayrıca Athena’nın gözleri de yeşildir, zeytin rengini Athena’nın gözlerinden almıştır. Bu 2 hediye halk tarafından değerlendirilir. Zeytinin dünya için daha faydalı olduğu düşünülerek en güzel hediye seçilir (Burada ana fikir barışın simgesi zeytin, savaşın simgesi atı yenmiş, barış kazanmıştır.)

Yeni şehrin hükümdarı artık Athena’dır (Atina, Yunanistan’ın başkenti) Atina şehrini Athena’nın zeytin ağacı korur. Antik Yunanlıların inancına göre, kutsal bir aileden gelmiş olmanın en önemli işareti bir zeytin ağacının altında doğmuş olmaktır. Yunan mitolojisinde tanrıça Athena’nın hayatını sürdürebilmesi için zeytin ağacını sürekli görmesi gerekiyormuş.

Eski Ahit’te Zeytin dalından şöyle bahsedilir:

Tufan biter, Nuh suların çekilip çekilmediğini anlamak için bir Güvercin gönderir, beyaz güvercin ağzında bir zeytin dalıyla geri döner artık tüm sıkıntılar bitmiş, büyük felaket zeytin dalıyla sona ermiştir.

Hâkimler kitabında zeytinle ilgili şu bilgiler yer alır:

İbranice yazılan ilk İncil olan hâkimler kitabında ağaçların kral olarak ilk zeytini seçtiklerini yazar (Hâkimler 9: 8-14) Bir gün ağaçlar kendilerine bir kral mesh etmek istediler; zeytin ağacına gidip, ‘Gel kralımız ol’ dediler. 9 “Zeytin ağacı, ‘İlahları ve insanları onurlandırmak için kullanılan yağımı bırakıp ağaçlar üzerinde sallanmaya mı gideyim?’ diye yanıtladı.10 “Bunun üzerine ağaçlar incir ağacına, ‘Gel sen kralımız ol’ dediler. 11 “İncir ağacı, ‘Tatlılığımı ve güzel meyvemi bırakıp ağaçlar üzerinde sallanmaya mı gideyim?’ diye yanıtladı. 12 “Sonra ağaçlar asmaya, ‘Gel sen bizim kralımız ol’ dediler. 13 Asma, ‘İlahlarla insanlara zevk veren yeni şarabımı bırakıp ağaçlar üzerinde sallanmaya mı gideyim?’ dedi. 14 “Sonunda ağaçlar karaçalıya, ‘Gel sen kralımız ol’ dediler.

Hız. İsa'nın çarmıha gerildiği haçın zeytin ağacından olduğu söylenir. Bir inanışa göre zeytin ağaçlarını Musa Peygamber dünyanın merkezi olarak kabul edilen Tabor Dağı'na diker, Davut Peygamber zamanına kadar burada kalan ağaçlar Tanrı'nın emriyle Kudüs'e Golgota Tepesi'ne nakledilir. Hız. İsa Peygamberin göğe çıkışını gerçekleştirdiği Zeytin Dağı'ndaki bahçede o zamandan kalma zeytin ağaçları bugün hala durmaktadır. Kudüs'ün doğusunda yer alan Zeytinlik Dağı ise üç semavi din olan Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık için kutsal sayılır.

Hız. Davut kendisini bir zeytin ağacına benzetir. "Ben Allah'ın evinde yeşil zeytin ağacı gibiyim; Daima ve ebediyen Allah'ın inayetine güvenirim. Mezmurlar, 52: 8; ve Zekeriya, Bap 4: 11-14'te zeytin ağaçları Tanrının yanında yer alan mesh olunmuş ağaçlar olarak tanımlanır.

İncil'de Romalılara gönderdiği mektupta Pavlus, zeytin ağacına ilişkin şunları yazar:

"Eğer kök kutsalsa dallar da kutsaldır." Eski Ahid'in "Çıkış, 30: 31" bölümünde Zeytinyağıyla ilgili olarak Rab şöyle seslenir: "Ve onlara diyeceksin: Bu nesiller buyunca bana kutsal mesh yağı olacaktır."

Eyüp peygamber yeniden dirilmeyi anlatırken zeytini ağacını kullanmıştır. Eyüp ölse bile yeniden yaşayabileceğini biliyordu ([Eyüp 14: 13-15](#)). Tanrı'nın kendisini dirilteceğine olan güvenini anlatmak için bu örneği verdi. Şöyle dedi: "Bir ağaç için bile umut vardır. Kesilse de yine sürgün verir. Şiddetli bir kuraklığın ardından yağmur yağdığında kurumuş zeytin ağacı kütüğü, köklerinden çıkan filizlerle yeniden canlanabilir, körpe bir bitki gibi dal verir" ([Eyüp 14: 7-9](#)). Bir çiftçinin kesilmiş zeytin ağacının köklerinden yeniden filiz çıkmasını özlemle beklediği gibi, Yehova Tanrı da ölen hizmetkârlarına ve başka birçok kişiye yeniden hayat vermeyi özlemle bekliyor ([Mat. 22: 31, 32; Yuhn. 5: 28, 29; Elçi. 24: 15](#)).

Kur'an-ı Kerim'de zeytin ve zeytin ağacından söz edilir. Zeytin ağacı, Kuran'da üzerine yemin edilen, kökleri dünyanın başlangıcından günümüze tüm uygarlıklarda hak ettiği yeri alarak hayatın başlangıcından bu yana gelen kutsal kabul edilen bir ağaçtır. Zeytin ağacı, gövdesini kesseniz bize geniş alana yayılmış köklerinden tekrar sürgün verip canlanan ölümsüzlüğün ve tekrar dirilmenin sembolü olan bir ağaçtır. Kur'an-ı Kerim'de zeytin dört surede 5 kez geçmektedir. Bu sureler ve zeytinin geçiş şekli şöyledir:

Nur Suresi: "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak kadar berraktır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir" (Nur, 35). Bu ayette zeytin ağacı ve zeytinyağı övülerek bahsedilmiştir.

Tin Suresi'nde; "incire ve zeytine ant olsun" diye yemin edilmektedir. Tin Suresi insan yaradılışının Ahsen-i Takvim sırrını açıklaması yönünden anlamlıdır. Bazı yorumculara göre de Tin; İncir ağacını anlatır. Ayetin batını yorumunda incir çekirdeğinin erkeğin üreme hücrelerini, zeytinin kadının yumurta hücrelerini simgelediği varsayılır (Tin, 1).

En'am Suresi'nde; "O gökten su indirendir. İşte biz onunla her türlü bitkiyi çıkarıp onlardan yeşillik meydana getirir ve o yeşil bitkilerden, üst üste binmiş taneler, -hurma ağacının tomurcuğunda da aşağıya sarkmış salkımlar- üzüm bahçeleri, zeytin ve nar çıkarırız: Her biri birbirine benzer ve her biri birbirinden farklıdır. Bunların meyvesine, bir meyve verdiği zaman, bir de olgunlaştığı zaman bakın. Şüphesiz bunda inanan bir topluluk için (Allah'ın varlığını gösteren) ibretler vardır" (Enam, 99).

Nahl Suresi'nde; "Sizin için gökten su indiren O'dur; içecek ondan, ağaç ondandır (ki) hayvanlarınızı onda otlatmaktasınız. Onunla sizin için ekin, zeytin, hurmalıklar, üzümler ve meyvelerin her türlülerinden bitirir. Şüphesiz bunda, düşünebilen bir topluluk için ayetler vardır" (Nahl, 10-11) (<https://www.gemlikzeytini.gen.tr/ilk-ve-olumsuz-agac-kutsal-meyve-zeytin/>).

4. Zeytin Üretimi

4.1. Dünyada Zeytin Üretimi

Zeytin tarımının ilk defa Anadolu'da başladığı, Anadolu'dan da diğer Akdeniz ülkelerine yayıldığı tahmin edilmektedir. Daha sonra dünyanın birçok yerine, Anadolu halkı ile irtibata geçen diğer bazı kavimlerin ya da devletlerin vasıtasıyla dünyanın çeşitli yerlerine taşındığı ve oralarda da zeytin tarımının yaygınlaştırıldığı ileri sürülmektedir (yumurtaliekme.com).

Bir Akdeniz bitkisi olan zeytin tarımı günümüzde Akdeniz ikliminin etkili olduğu yerlerde ve yaygın olarak daha çok Akdeniz'e kıyısı olan 16 Akdeniz ülkesinde yapılmaktadır. Dünyadaki başlıca zeytin ve zeytinyağı üreticisi ülkelerin son yıllardaki üretim miktarları Tablo 1 ve tablo 2'de gösterildiği gibidir.

Ülkeler	2011	2012	2013	2014	Ortalama	Dünyada Oranı(%)
İspanya	7.820	3.849	9.250	4.578	6.374	33.7
İtalya	3.182	3.018	2.941	1.964	2.776	14.7
Yunanistan	1.874	2.825	1.918	2.284	2.225	11.8
Türkiye	1.750	1.820	1.676	1.754	1.754	9.3
Dünya	20.415	17.654	22.040	15.517	18.907	100

Tablo 1: Dünyadaki başlıca zeytin üretici ülkelerin tane zeytin üretimi (bin ton) (FAO, 2016).

Ülke	2008-2013 ortalaması	Oran (%)	Artış (%)
İspanya	1305.4	57.3	17.81
İtalya	447.7	19.6	-42.75
Yunanistan	285.1	12.5	-33.18
Türkiye	159.7	7.0	34.60
Portekiz	67.6	2.9	48.08
Kıbrıs	5.2	2.0	-30.77
Fransa	5.3	2.0	16.98
Diğer AB ülkeleri	0.5	0.0	40.00
Toplam	2276.5	100	2.30

Tablo 2: 2008-2013 döneminde zeytinyağı üretimi (ICO).

4.2. Türkiye'de Zeytin Üretimi

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de mevcut zeytin ağaçlarının ne kadarının net olarak sofralık zeytin çeşidi ve ne kadarının yağlık çeşidi olduğu bilinmemektedir. Türkiye'de zeytin üretimi iklim koşullarına, zeytinlik alanların genişletilmesi veya tahribatına uğramasına ve yapılan tarım tekniklerine bağlı olarak değişiklikler göstermiştir.

Akdeniz iklim bölgesinin önemli doğal ağaçları arasında bulunan zeytin, Türkiye'de çok geniş sayılabilecek bir alanda yetişir. Karadeniz Bölgesi'nde, Trabzon'un doğusundan itibaren Karadeniz kıyıları boyunca Samsun'a kadar yer yer görülür. Asıl önemli zeytinlik alanları ise güney Marmara kıyı ovalarından başlar. Ege ve Akdeniz sahillerini takip eden zeytinlik alanlar İskenderun Körfezi kıyılarına kadar devam eder (Atalay, 2011, 282). Bu bölgelerle sınırlı kalmayan zeytin alanları, Güneydoğu Anadolu'da Kilis, Nizip ve Oğuzeli çevrelerinde de geniş yayılma imkânı bulabilmektedir. Ancak zeytin ağaçları en fazla yetiştiği ve zeytin tarımının en yoğun olarak yapıldığı yerler Ege ve Marmara bölgeleridir. Türkiye'de mevcut zeytin ağaçlarının % 57'si (46 milyon adet) Ege Bölgesi'nde yer alır (Arıncı, 2018, 699). Ege Bölgesi'ndeki depresyon

sahaları ve kenarlarındaki yamaçlar, Edremit ve Ayvalık çevreleri ile Marmara Bölgesi'nde Gemlik, Mudanya, Burhaniye, Havran Türkiye'de zeytin tarımının en yoğun olarak yapıldığı alanlardır.

Marmara ve Ege bölgelerinde üretilen zeytinler hem sofralık hem de zeytinyağı üretiminde kullanılmaktadır. Kilis ve Hatay'da üretilen zeytinlerin yağ oranı daha yüksek olup ağırlıklı olarak zeytinyağı üretiminde kullanılırlar. Zeytinlerden elde edilen zeytinyağından yüksek standartlı sıvı ve katı sabun üretimi de yapılmaktadır.

Türkiye, genel bir değerlendirme ile zeytin ve zeytinyağı üretiminde uzun yıllar dünya üretim miktarının % 5'ini sağlayarak İspanya, İtalya ve Yunanistan'dan sonra 4. sırada yer almıştır. Ancak üretim miktarı çeşitli faktörlere bağlı olarak yıldan yıla dalgalanmalar gösterebilmektedir. Birçok üründe olduğu gibi zeytin tarımında da zeytinlik alanlarımız diğer bazı ülkeler göre daha fazla olmasına rağmen alınan verimin düşük olmasının nedenleri iyi araştırılmalı ve verimin artırılmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınması kaçınılmazdır.

4.3. Kilis'te Zeytin Üretimi

Kilis şehrinin 5 km güneydoğusunda bulunan bölgenin en büyük höyüklerinden biri olan Oylumhöyük'te yapılan kazılar sonucu 4500 yıl önce karbonlaşmış zeytin çekirdeklerinin yoğunluğu ve zeytinyağı saklanan kapların ortaya çıkması (aa.com.tr/kultur-sanat; Engin, 2020, Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Tanıtım Günü) Kilis'te zeytinciliğin tarihi hakkında fikir vermektedir. Zeytin ağacının yetişmesi için ekolojik şartların uygun olduğu Kilis'te zeytin üretiminde istenilen sunuca varmak için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en önemlisi Güneydoğu Anadolu Bölgesi ekolojik şartlarına en iyi uyum sağlayan zeytin cinslerini belirlemek amacıyla yerli ve yabancı çeşitlerin karışımından oluşan 18 farklı zeytin çeşidinin, Kilis Tarım İl Müdürlüğü Bağcılık Üretim İstasyonu'nda kuru şartlarda adaptasyona alınması çalışmasıdır (Karadağ ve Diğerleri, 2007, 1).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kilis'te zeytin üretimi bakımından ayrı bir öneme sahiptir (Atalay & Mortan, 2007, 417). Kilis'in de içinde bulunduğu Akdeniz Bölgesi ve Yukarı Mezopotamya dünyada zeytinin anavatanı olması ihtimalinin en yüksek olduğu yerlerdir. Güneydoğu Anadolu illeri içinde Akdeniz Bölgesi'ne en yakın bir konumda olan Kilis, Akdeniz iklimi ile Güneydoğu Anadolu tipi karasal iklimin geçiş kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Yörenin genelde düz ve sade bir jeomorfolojik yapıya sahip olması iklimde topoğrafik yapıdan kaynaklanan çok önemli değişmelere sebep olmaz. Ancak bu yapı, yazın kuru ve sıcak Basra alçak basınç merkezinin bölgeye sokulmasını da engellemez.

Kilis yöresi kışları fazla soğuk geçmeyen, karlı ve donlu gün sayısının fazla olmadığı; yazları ise çok bunaltan sıcakların yaşanmadığı oldukça elverişli bir iklime sahiptir. Bu güzel iklimin görülmesinin nedeni, yörenin nispeten Akdeniz'e daha yakın olması ve bu yönden esen serin hava kütlelerinin yer yer boğazlardan yöreye sokulması ile ilgilidir. Yazları uzun, sıcak ve kurak; kışları nispeten kısa, serin ve nemli iklimik özellikler gösterir. Yıllık ortalama sıcaklığın 17.2 derece olduğu ilde, yıllık yağış ortalaması 522 mm'dir (DMİGM, Tarih ve Kültür Kenti Kilis, 4). Zeytin ağacı, ilde Akdeniz ikliminin etkisini ve bu etkinin adeta sınırlarını tespit etmektedir.

İnsanoğlunun tarım yaşamına başladığı çağlardan beri yaşamında önemli bir yeri olan zeytin, Kilis halkının da baş tacı olmuştur. Kilis'te üretilen zeytinler ince kabuklu, küçük çekirdekli ve oldukça yüksek yağ oranına sahiptir. Türkiye'de yağ oranı en fazla olan zeytin türlerinin üretildiği yerlerden biri Kilis'tir. Bu yüzden Kilis'te üretilen zeytinlerin büyük oranda yağlık olarak kullanıldığı az bir kısmının ise sofralık olarak tüketildiği bilinmektedir. Bir başka kaynakta: Meyveleri çok küçük, çekirdekleri meyveye oranla büyük olan Kilis zeytinlerinin % 31.8 oranında yağ içerdiği tespit edilmiştir (www.fidanparkturkiye.com).

Kilis yöresi zeytinlerinin en önemli özelliği, yağ oranının fazla olmasıdır. Türkiye zeytin üretiminin yaklaşık % 3'ü Kilis iline ait olmasına rağmen zeytinyağının yaklaşık % 5'i Kilis ilinde elde edilmektedir. Bu durum Kilis yağlık zeytin çeşidinin yüksek yağ oranına sahip olduğunu göstermektedir. Bir araştırmada Kilis'te tespit edilen 4.420.880 zeytin ağacında ağaç başına ortalama olarak 2 kg zeytin ve 6.300 ton zeytin tanesi alındığı tespit edilmiştir. Bunun 6.000 tonunun yağlığa, 300 tonunu ise sofralığa ayrıldığı ve ¼ randımanla 1500

ton zeytinyağı elde edileceği hesaplanmıştır (2016-2017 Zeytin ve Zeytinyağı Rekoltesi Ulusal Resmi Tespit Heyeti Raporu).

Kilis ilinin arazi kullanımında oran olarak en geniş yer kaplayan kısım tarımsal kullanım alanlarıdır. Tarımsal kullanım alanları içindeki en geniş alan da dikili alanlardır. Dikili alanlar bölümü içindeki en geniş alanı bağlar kaplamakta, bağlardan sonraki en geniş alanlarda zeytinlikler yer almaktadır. Kilis ilindeki zeytinlik alanları toplam tarım arazisinin % 15'ine karşılık gelmektedir. Çok eski tarihlerden beri varlığını koruyan zeytinlik alanlar sürekli bir şekilde genişleme eğilimi göstermiştir.

Zeytin bitkisinin toprak seçiciliği pek yoktur. Bu yüzden kıraç, taşlık, kayalık, çakıllı, kumlu ve kireçli topraklarda, diğer bitkiler ile tarım çok verimli bir şekilde yapılamazken, zeytin için söz konusu tarıma uygun olmayan topraklar da karlı bir üretim alanı olabilir (Doğanay ve Coşkun, 2012, 87). Zaman zaman sayıları azalan zeytin ağaçlarının bu azalıştaki en önemli sebepleri Kilis'ten dışarıya olan göçler ve gün geçtikçe genişleyen şehirselleşen alanların kırsal alanlarda yaygın olarak yetişen zeytin alanlarını yutmasıdır. Mesela yeni yerleşim alanı olarak seçilen ve gittikçe genişleyen bugünkü Beşevler yerleşmesi ile Üniversite yerleşkesinin bulunduğu alanlar, bu yerleşmelerden önce zeytin bahçeleriyle kaplı idi. Bugün bu yerleşmelerin içinde hala tek-tük zeytin ağacı kalıntısına rastlamak mümkündür.

Kilis'te zeytin bahçelerinin en yoğun olduğu alan Kilis Ovası ve çevresidir. Bu sahalarda sahalardaki zeytinliklerin tüm arazi içindeki oranı yer yer % 50'lere kadar çıkmaktadır (Mercan, 2011, 20). Zeytinliklerin yoğun olduğu alanlardan biri de Afrin ve Sabun suları arasındaki parçalı düzlüklerdir. Bu alanlardaki toprak iklim ve jeomorfolojik özellikler zeytin tarımına oldukça uygundur. Kilis ilinde zeytinliklerin dikey sınırı 950-1000 m'ye kadar çıkabilmektedir. Kilis köylerinin tamamına yakını yükselti yönünden zeytin yetiştirme sınırı içinde kalmaktadır (Kesici, 1994, 39). Kilis ili arazisinin en yüksek yerlerinden biri olan Darmık Dağı eteklerindeki, 900 m yükselti basamaklarında yer alan köylerde bile yoğun zeytin bahçelerine rastlamak mümkündür.

Kilis ilinde 2006 yılında 13 bin ton olarak gerçekleşen zeytin üretiminin 378 tonu organik zeytinden bunların 1.360 tonu geçiş sürecinde bulunmaktaydı. Geçiş süresi hasat tarihine göre 3 yıldır. Ayrıca geçiş süreci ürünü "Organik Tarıma Geçiş Süresi Ürünüdür" etiketiyle pazarlanabilmektedir. 2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre Kilis yöresinde 1 milyon 400 bin zeytin ağacının bulunduğu, bu miktarın Türkiye zeytin alanlarının % 2,7'sine karşılık geldiği ve her ağaçtan ortalama olarak 15-20 kg zeytin elde edildiği belirtilmiştir. Aynı araştırmada Kilis'in bölge zeytin üretiminin % 15'ini, Türkiye zeytin üretiminin ise % 1'ini karşıladığı ve yıllık ortalama olarak 5.250 ton zeytinyağı üretildiği ifade edilmiştir (Öcal, 2010, 80). Kilis ilinde 2013 yılında 193 çiftçi 17 bin dekar alanda organik zeytin tarımı yapmaktaydı. 2013 yılı içerisinde ödenen 2012 yılı organik tarım desteği ise; 137 çiftçiye 12 bin dekar alanda 432 bin TL'dir (Anonim 2013).

Kilis'te üretilen zeytinlerin büyük bir kısmı yağlık olarak kullanılır. Az bir kısmı ise sofralık olarak tüketilmektedir. Var yılı olarak nitelendirilen 2020 yılında Kilis'te 280 bin dekada gerçekleştirilen zeytin üretiminden yaklaşık 80 bin ton rekolte beklendiği ifade edilmiştir (Kaymaz, 2020, 59). Zeytin ağacı Hem bölge hem de ülke ekonomisine katkı sağlayan Kilis zeytinini yaklaşık 263 bin dekada yağlık, 17 bin dekada sofralık olarak üretiliyor (Akyol, 2020, 5). Zeytincilik yöre halkının en önemli ekonomik faaliyetlerinden biridir. İldeki tarımsal amaçlı arazilerin % 16'sı zeytinlik (14.000 hektar) olup; toplam 1.400.000 zeytin ağacından yılda 20.000 bin ton zeytin, 5.250 ton da (ülke ortalamasının % 5'i) zeytinyağı elde edilmektedir (Kilis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Kilis'te zeytin hasadı Kasım ayı başlarında başlar aralık ayı sonuna kadar devam eder. Zeytinyağının kalitesinin artması için zeytin hasadının erken yapılması ve elde edilen zeytinlerin bekletilmeden sıkılması gerekir.

Resim 4: Kilis'te toplanmış zeytinler

Kilis ilinde 2011 yılında Türkiye'de ilk ve tek "Kilis İli Organik Zeytin Üreticileri Birliği" adı altında bir birlik kurulmuştur. Birlik zeytinyağları NOB, JAS, AB ve TR sertifikalarına sahiptir. Birlik faaliyetlerinde danışmanlık hizmeti de vermektedir. Bunların yanı sıra ayrıca GAP BKİ'ye sunulan "Zeytinyağı Şişeleme Paketleme Depolama Projesi" ve İpek Yolu Kalkınma Ajansına sunulan "Zeytinyağı Sıkma Fabrikası Projesi" onaydan geçmiştir. Altyapı sorunları hızla hal edilerek "KİLİZİ" markasıyla yerli üretim zeytinyağının pazara çıkarılması hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra özel işletme olarak açılan "ORGBEYLİ", organik zeytin ve zeytinyağı üretiminde geçiş sürecini tamamlamış ve aktif bir şekilde pazarlanmaya devam etmektedir (Uzun 2006, 35).

İlde zeytin üreticiliğinin önündeki en önemli engeller entansif tarıma yeterince geçilemeyişi, var-yok yılı sorunu, dışarıya yapılan göçler ve verimli zeytinlik alanlarının yerleşim alanları ve sanayi kuruluşları tarafından yutulmasıdır. Buna rağmen zeytin tarımı alanları son yıllarda artmaktadır. Kilis'te 264 bin organik zeytin ağacı olduğu ve son yıllarda dikilen fidan sayılarının mevcut verimli ağaç sayılarını aştığı ayrıca zeytin ağaçlarının kimyevi gübre ile değil, organik gübrelerle beslenmesinin zeytin ve zeytinyağı ürünlerinin kalitesini artırdığı belirtilmiştir. Böylece hem iç hem de dış pazarlarda tadı ve yüksek besin değeri ile çok daha fazla talep gördüğü üreticiler tarafından ifade edilmiştir. (Kilis Organik Zeytin Üreticileri Birliği Başkanı).

Kilis ilinin birçok avantajı bulunmasına karşılık ilin sosyo-ekonomik koşulları, bu bölgenin coğrafi yapısına çok iyi uyum sağlamış olan son derece önemli Kilis yağlık zeytini çeşidinin çelikle çoğaltma yüzdesinin düşük olması nedeni ile seri üretime geçilememesidir. Ayrıca ürünlerin pazar ve pazarlama sıkıntısı, arazilerin miras yüzünden parçalı olması, turizmin yeteri kadar gelişmemesi ve tanıtım eksikliği diğer başlıca sorunlardır (kilis.ktb.gov.tr). Özellikle yıllık ortalama yağışın yeterli olmadığı ve yazın uzun bir kuraklık ve yüksek buharlaşma oranının yaşandığı Kilis gibi yerlerde yapılacak sulama, zeytin üretimi ve yağ oranını arttıracaktır. Kilis'te ortalama yağış zeytin tarımının istediği ideal değer olan 600 mm (Deniz ve Ayaydın, 2014, 121)'den azdır (522 mm). Bu yüzden yaz sıcakları ve buna bağlı olarak buharlaşma nispeten fazla olduğu için yaz döneminde sulama iyi sonuç verir.

Kilis'te zeytin ve zeytinyağı üretilen yerlerden biri de Kilis 7 Aralık Üniversitesi Mercidabık Kampüsü alanıdır. Burada 800 kadar zeytin ağacından yağlık siyah zeytinden yıllık ortalama 2 ton zeytin yağ üretilmektedir. Üretilen zeytinyağları cam şişelerde özenle paketlenerek özel gün ve önemli toplantılarda Kilis'i ziyaret eden misafirlere ikram edilmektedir. Üniversite zeytinyağı üretimi amacıyla Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezine kurulması için 2020 yılında 1 adet Butik Tip Zeytinyağı Sıkım Tesisi ihalesi açmıştır.

Yörede, zeytin kaynaklı olarak ortaya çıkan bir başka üretim kültürü de sabun imalatıdır. Zeytinyağından, zeytinyağlı ve defne yağından (garlı sabun) elde edilir. Yarıya zeytinyağı yarıya pirina yağından ve sadece pirina yağından Kilis'e özgü bir tür olan "Güllü Sabun" üretilir. "Mahşere" ve "Masmana" adlarıyla anılan imalathaneler bu üretim kültürlerinin vazgeçilmez birer ögesi olmuştur. 1898 tarihli Halep

Vilayeti Salnamesinde o zamanlar Kilis'te 58 tane zeytin mahseresi olduğu belirtilmektedir. (<https://kilis.ktb.gov.tr>).

Üniversitede, Sürekli Eğitim Merkezi (KÜSEM) ve Türk Kızılay'ı Kilis Toplum Merkezi işbirliğinde imzalanan protokol kapsamında "Sabun Üretim Teknikleri ve Uygulamaları" adlı eğitimler veriliyor. Üniversitenin İleri Teknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde (İTAMER) verilen kurs ile ülkemizde geçici koruma altında yaşayan Suriyeli vatandaşların, diğer uluslararası koruma statüsündekilerin ve yerel halkın psikolojik, sosyal ve ekonomik iyilik hallerinin sağlanması, toplumsal dayanıklılığın artırılması ve birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesi amaçlanıyor.

Söz konusu proje kapsamında katılımcılara; sabun çeşitleri, geleneksel, soğuk sistem ve sıcak sistem sabun üretim süreçleri, sıvı sabun üretim süreci, sabun üretiminde kullanılan renkler ve esanslar hakkında eğitimler veriliyor ve farklı yöntemler ile çeşitli özelliklerde sabun üretme imkânı sağlanıyor. Kilis 7 Aralık Üniversitesi öğretim elemanları tarafından verilen eğitim etkinliklerinde katılımcılara bilgi, beceri ve istihdam imkânları ile ilgili fırsatlar sunulmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kilis ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde zeytin tarımının yapıldığı en önemli yörelerin başında gelir. Arazisinin ortalama yükseltisinin düşük olması ve zeytin yetiştiriciliğine elverişli iklimin şartlarından dolayı ilin hemen hemen her tarafında zeytin ağacı yetişebilmekte ve zeytin üreticiliği halkın en önemli geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Kilis'te yetişen zeytinlerin yağ oranının oldukça yüksek olması, zeytin hasılatının büyük oranda zeytinyağı üretimine yönelik olduğu ve zeytinyağı üretiminde öne çıktığı rahatlıkla söylenebilir.

Birçok üründe olduğu gibi zeytincilikte de zeytinlik alanlarımız diğer bazı ülkeler göre daha fazla olmasına rağmen alınan verimin düşük olmasının nedenleri iyi araştırılmalı ve verimin artırılmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınması kaçınılmazdır.

Kilis'te zeytin tarımının yöre halkı ve Türkiye ekonomilerine önemli katkıları düşünülerek teşvik edilmesi, desteklenmesi, ürünlerin üretim miktarının artırılması ve kalitelerinin yükseltilmesine yönelik çalışmaların yapılması büyük önem arz etmektedir. Bu konuda mevcut olan zeytinlik alanlarının daha da genişletilmesi, yörenin ekolojik ortamına uyum sağlayan, yağ oranı yüksek verimli yerli türlerin yanında, yöre şartlarına uyum sağlayabilecek yabancı türler ile zenginleştirilmesi gerekir.

Zeytincilik faaliyetleri büyük ölçüde geleneksel yöntemlerle yapılmakta, büyük bir zeytin tarımı potansiyeline sahip ilde zeytincilikten daha fazla gelir elde etmek için entansif tarım teknikleri yaygınlaştırılmalıdır.

Kilis'te çok sayıda asırlık zeytin ağacı bulunmaktadır. Bunların yaşlı ağaçların tespit edilerek kimliklendirilmesi ve Anıtlar Kurulu'na tescilinin yaptırılması gerekir. Zeytincilik faaliyetlerinden daha verimli sonuçlar elde edilmesi için ildeki resmi ve özel kuruluşların işbirliği yapması, her kurum ve kuruluşun bu konuda üzerine düşen görevi layıkıyla yapması gerekmektedir.

Sulamanın pek yaygın olmadığı Kilis'te oldukça sıcak geçen ve buharlaşmanın tavan yaptığı yaz mevsiminde, su kıtlığının bariz bir şekilde görüldüğü zamanlarda yapılacak olan sulama verimi miktarını ve kalitesini artıracaktır. Ayrıca zeytinyağının kalitesinin artması için zeytin hasadının erken yapılması ve elde edilen zeytinlerin bekletilmeden sıkılması gerekir. Zeytin tarımı yapan çiftçi dikim, bakım, sulama, budama, gübreleme ve ürünün toplanması, korunması ve işlenmesi konularında eğitilmelidir.

Zeytin üretiminde en yüksek maliyet kalemi olarak ortaya çıkan mevsimlik işçi ücretlerinin kalıcı olarak giderilmesi, şehirlere yığılan genç nüfusun kırsala geri dönmesidir ve köyündeki tarım faaliyetlerine aktif olarak dâhil olması ile mümkün olur. Tüm tarım faaliyetlerini ilgilendiren bu sorun ancak Türkiye'nin Milli Tarım Politikası ile çözülebilir.

Sırıkla yapılan zeytin hasadı yöntemi sürgünlerin ve dalların kırılmasına, yaralanmasına, zedelenen ve kırılan bu kısımlardan ağacın hastalık kaparak zarar görmesine ve verimin azalmasına sebep olmaktadır. Mümkünse bu yöntemin terk edilmesi, değilse söz konusu zararları en aza indirecek tedbirler alınmalıdır.

Türkiye zeytinyağı üretiminin yaklaşık % 5'ini üreten Kilis zeytin ve zeytinyağını ham şekli ile değil, ilde oluşturulacak tesislerde işleyerek satışa sunması, hem zeytin tarımından elde edilecek gelirin artmasına hem de işsizliğin had safhaya ulaştığı yörede yeni istihdam alanlarının oluşmasına sebep olacaktır.

Zeytinin işlenmesiyle elde edilecek zeytinyağından geri kalan artıklar yakıt olarak değerlendirilebilir. Oluşacak sıvı atıkların ise toprağı ve suyu kirletmemesi için gereken tedbirler alınmalıdır.

Kilis'te zeytin ve zeytinyağı depolama, ambalaj ve paketleme tesisleri yeterli ve istenen kalitede değildir. Birkaç küçük çaplı girişimci bu hizmetleri amatör standartlarda üstlenmiştir. Ekonomik değeri yüksek olan bu ürünlerden daha fazla kazanç sağlamak için söz konusu tesislerin ambalaj, paketleme, şişeleme gibi hizmetleri daha büyük çaplı, seri, markalı, kaliteli ve modern şekillerde yapması gerekir. İlde zeytin tarımı ile ilgili olarak hizmet verecek büyük çaplı ortaklık, işletme, tesis, kurum ve kuruluşların sayısı artırılmalıdır.

Kilis'te üniversite bünyesinde Ziraat Fakültesinin bulunması zeytin tarımının her yönden geliştirilmesi, üreticilerin bu konuda bilinçlendirilmesi, zeytincilikte uygun yöntem ve teknikler, elde edilecek ürünlerin kalitesi ve değerlendirilmesi bakımından büyük bir şanstır. Zeytin üreticisi bilimsel ve teknik yönden üniversite imkânlarından azami yararlanma yoluna gitmelidir. Kilis 7 Aralık Üniversitesi de zeytincilik faaliyetleri ile ilgili olarak her alanda daha aktif roller üstlenip zeytin üreticilerine daha yakın ve sık etkileşimlerde bulunmalıdır. Ziraat Fakültesi bünyesinde bir Zeytin Tarımı Bölümü ve Zeytincilik Araştırma Merkezi kurulabilir.

KAYNAKÇA

Akyol, T. (2020). Kilis'te Zeytincilik, Milliyet, 17.10.2020: 5.

Arınc, K. (2018). Doğal, Beşeri, İktisadi ve Siyasal Yönleriyle Ege ve Marmara Bölgeleri 2. Baskı, Biyosfer Araştırmaları Merkezi Yayınları, No: 321, Erzurum.

Atalay, İ. & Mortan, K. (2007). Türkiye Bölgesel Coğrafyası, 4. Baskı, İnkılap Yayınları, İstanbul.

Atalay, İ. (2011). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir.

Çavuşoğlu, A. & Çakır, M. (1988). Modern Zeytincilik, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Çelik, S. (2019). "Doğal ve Kültürel Değerlerde Antropojen Etkiler: Kilis Örneği", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(64): 187-196.

Deniz, M. & Ayaydın A. (2014). "Çine İlçesinde Zeytin Ziraatı", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, 7(3): 111-144.

Doğanay, H. & Coşkun, O. (2012). Tarım Coğrafyası, güncellenmiş 2. Baskı, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara.

Hitti, P.K. (2001). History of Syria Including Lebanon and Palestine, Vol. 2(3).

Karadağ & Diğerleri, (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Zeytinde Adaptasyon. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal araştırmalar Genel Müdürlüğü, Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No: 23, Ankara.

Kesci, Ö. (1994). Kilis Yöresinin Coğrafyası, Kilis Kültür Derneği Genel Yayını, Araştırma Dizisi-1, Ankara.

Komisyon, (1998). Cumhuriyet'in 75. Yılında Kilis, Kilis Valiliği, Başkent Kitap (4.2/5), Ankara. Mercan, A. N. (2011). Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Öcal, M.F. & Diğerleri (2010). Türkiye İle Suriye Arasındaki Sınır Ticaretinin Ülke Ekonomilerine Etkileri. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sınır Ticareti Kongresi, 27-30 Ekim 2012, Kilis.

Rollo, L. (1995). Selection And Breeding Of Olive İn Spain Olivae, No: 59, 46-53.

Yıldız, Z. (2011). Kilis İlinde Coğrafi Özellikler Bakımından Zeytin Tarımı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Yücel T. (1990). "Türkiye'de Zeytinliklerin Dağılışı", AKTDYK, Atatürk Kültür Tarih Dil Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları, 2(2), Ankara.

DMİGM, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Engin, 2020, Kilis Zeytin ve Zeytinyağı Tanıtım Günü Raporu.

Ecolive Organik Zeytinyağı Üretimi İçin Eğitim Semineri.

Kilis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü <http://kilis.ktb.gov.tr>

Kilis İl Tarım ve Orman Müdürlüğü <https://kilis.tarimorman.gov.tr>

Kilis Organik Zeytin Üreticileri Birliği

Tarih ve Kültür Kenti Kilis (Broşür).

2016-2017 Zeytin ve Zeytinyağı Rekoltesi Ulusal Resmi Tespit Heyeti Raporu.

İnternet Kaynakları

aa.com.tr/kultur-sanat

gemlikhaber.com

<https://kilis.ktb.gov.tr>

<https://www.gemlikzeytini.gen.tr/ilk-ve-olumsuz-agac-kutsal-meyve-zeytin/>

www.fidanparkturkiye.com

www.gemlikzeytini.gen.tr

yumurtaliekmek.com

yumurtaliekmek.com/zeytin